

УДК 615.21

В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, М. О. Хмелевський

СУДОВО-ФАРМАЦЕВТИЧНЕ ВИВЧЕННЯ ЧИННИКІВ ЗБИТКОВОСТІ СІЛЬСЬКИХ КОМУНАЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ОХОРОНИ ЗДОРОВ'Я — АПТЕК НА ЗАСАДАХ ФАРМАЦЕВТИЧНОГО ПРАВА

В. А. Шаповалова, В. В. Шаповалов, Н. А. Хмелевський

СУДЕБНО-ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОЕ ИЗУЧЕНИЕ ПРИЧИН УБЫТОЧНОСТИ СЕЛЬСКИХ КОМУНАЛЬНЫХ ПРЕДПРИЯТИЙ ЗДРАВООХРАНЕНИЯ — АПТЕК НА ОСНОВЕ ФАРМАЦЕВТИЧЕСКОГО ПРАВА

V. A. Shapovalova, V. V. Shapovalov, N. O. Hmelevsky

FORENSIC AND PHARMACEUTICAL STUDY OF THE REASONS FOR LOSSES INCURRED RURAL UTILITIES HEALTH — THE PHARMACIES BASED ON THE PHARMACEUTICAL LAW

На фармацевтичному ринку України знаходиться велика кількість сучасних інноваційних препаратів, але їх вартість дуже висока для пацієнтів, які проживають в сільській місцевості. Орієнтація медикаментозного обслуговування тільки на оригінальні лікарські засоби на рівні держави, підприємства-виробника та роздрібною торгівлі веде до втрати таких соціальних функцій як забезпечення населення доступними, безпечними та якісними лікарськими засобами. Мета роботи полягала в проведенні судово-фармацевтичного вивчення факторів збитковості комунальних підприємств охорони здоров'я «аптек» на селі. *Матеріали:* нормативно-правова база з організації фармацевтичної справи комунальних підприємств охорони здоров'я — аптеки; судово-фармацевтична практика за період 2005—2013 роки про банкрутство комунальних підприємств охорони здоров'я — аптек на селі. *Методи:* нормативно-правовий, документальний, порівняльний аналіз, судово-фармацевтичний моніторинг. За результатами дослідження проведено судово-фармацевтичне вивчення факторів збитковості аптек у сільській місцевості, серед яких основними виступають втрата контролю з боку керівництва за обліковою документацією, втрата платоспроможності, скорочення штату, умисне створення заборгованості; непрофесійне життя заходів для поліпшення фінансово-господарського стану. Щоб уникнути факторів збитковості, керівникам сільських комунальних підприємств охорони здоров'я необхідно дотримуватися норм податкового, фінансового, банківського та фармацевтичного права, сприяти підвищенню рівня виконавської дисципліни в ринкових умовах. Доведено, що діяльність аптек у сільській місцевості відчуває значні труднощі під час забезпечення соціально незахищених категорій сільського населення (пенсіонери, пільгові контингенти) лікарськими засобами всіх номенклатурно-правових груп, особливо через фельдшерсько-акушерські пункти та амбулаторії загальної практики — сімейної медицини. Запропоновано нормотворчі заходи до Господарського кодексу України, Державного бюджету України щодо збільшення витрат на діяльність аптек у сільській місцевості, а також до проекту Закону України «Про діяльність аптек у сільській місцевості».

Ключові слова: сільська місцевість, аптеки, лікарські засоби, судова фармація, фармацевтичне право

На фармацевтичному ринку України знаходиться большое количество современных инновационных препаратов, но их стоимость очень высока для пациентов, проживающих в сельской местности. Ориентация медикаментозного обслуживания только на оригинальные лекарственные средства на уровне государства, предприятия-производителя и розничной торговли ведет к потере таких социальных функций как обеспечение населения доступными, безопасными и качественными лекарственными средствами. Цель работы заключалась в проведении судебно-фармацевтического изучения факторов убыточности коммунальных предприятий здравоохранения «аптек» на селе. *Материалы:* нормативно-правовая база по организации фармацевтического дела коммунальных предприятий здравоохранения — аптек; судебно-фармацевтическая практика за период 2005—2013 годы о банкротстве коммунальных предприятий здравоохранения — аптек на селе. *Методы:* нормативно-правовой, документальный, сравнительный анализ, судебно-фармацевтический мониторинг. По результатам исследования проведено судебно-фармацевтическое изучение факторов убыточности аптек в сельской местности, среди которых основными выступают потеря контроля со стороны руководства за учетной документацией, потеря платежеспособности, сокращение штата, умышленное создание задолженности; непрофессиональное принятие мер для улучшения финансово-хозяйственного состояния. Во избежание факторов убыточности руководителям сельских коммунальных предприятий здравоохранения необходимо соблюдать нормы налогового, финансового, банковского и фармацевтического права, способствовать повышению уровня исполнительской дисциплины в рыночных условиях. Доказано, что деятельность аптек в сельской местности испытывает значительные трудности при обеспечении социально незащищенных категорий сельского населения (пенсионеры, льготные контингенты) лекарственными средствами всех номенклатурно-правовых групп, особенно через фельдшерско-акушерские пункты и амбулатории общей практики — семейной медицины. Предложены нормотворческие мероприятия в Хозяйственный кодекс Украины, Государственный бюджет Украины по увеличению расходов на деятельность аптек в сельской местности, а также разработку проекта Закона Украины «О деятельности аптек в сельской местности».

Ключевые слова: сельская местность, аптеки, лекарственные средства, судебная фармация, фармацевтическое право

On the pharmaceutical market of Ukraine, there is a large quantity of modern and innovative medicines, but their cost is very high for patients living in rural areas. Orientation of the medical care only to the original medicines at the state level, company-producer and retailer leads to loss of social functions such as the provision of affordable, safe and quality medicines. The purpose of the work consisted in conducting forensic and pharmaceutical study of the factors of the loss of public healthcare enterprises "pharmacies" in the village areas. Materials: the legal framework for the organization of pharmaceutical business utilities of the healthcare — the drugstores, forensic and pharmaceutical practice for the period of 2005-2013 years of bankruptcy utilities healthcare — drugstores in the villages. Methods: normative and legal, documentary, comparative analysis, forensic and pharmaceutical monitoring. According to a study conducted forensic and pharmaceutical study of factors of loss of pharmacies in rural areas, among which are: the loss of control by the management of the accounting documentation, loss of pay, reduction of the staff, the deliberate creation of debt, unprofessional to take measures to improve the financial and economic state. To avoid loss factors heads of rural public health enterprises must comply with the rules of the tax, financial, banking and pharmaceutical law, enhance the level of performance discipline in market conditions. It is proved that the activities of pharmacies in rural areas experiencing considerable difficulties in ensuring socially vulnerable categories of the rural population (retired persons, reduced contingent) of all drug nomenclature and legal groups, particularly through medical and obstetric centers and outpatient clinics of general practice family medicine. Proposed rule-making activities in the Commercial Code of Ukraine, the State Budget of Ukraine to increase the operating expenses of pharmacies in rural areas, as well as the draft Law of Ukraine "On the activity of pharmacies in rural areas".

Keywords: countryside area, drugstores, drugs, forensic pharmacy, pharmaceutical law

В Україні станом на 24.05.2013 р. в Державному реєстрі лікарських засобів України знаходиться 13 475 лікарських засобів (вітчизняні — 4 014, іноземні — 9 461), при цьому в обігу на ринку є достатня кількість сучасних інноваційних препаратів, але їхня вартість є дуже високою для споживачів сільської місцевості [21, 22]. Орієнтація медикаментозного обслуговування тільки на оригінальні лікарські засоби (ЛЗ) на рівні держави, підприємства-виробника та роздрібної торгівлі веде до втрати таких соціальних функцій як забезпечення населення доступними, безпечними та якісними ЛЗ [1, 7, 23]. Вбачається підтримка з боку керівництва держави щодо збільшення рівня доступності сучасних ЛЗ для пацієнтів, які мешкають у сільській місцевості під час проведення модернізації і реформування медичної галузі шляхом підвищення платоспроможності населення та витрат держави на медикаментозне забезпечення, введення системи страхової медицини і фармації [2, 15, 17—20].

Мета роботи — провести судово-фармацевтичне вивчення чинників збитковості комунальних підприємств охорони здоров'я (аптек) на селі.

Судово-фармацевтичні дослідження проводилися у сільській місцевості на регіональному рівні на прикладі Харківської області на базі 20 комунальних підприємств охорони здоров'я — аптек (КПОЗ). Матеріали дослідження: нормативно-правова база з організації фармацевтичної справи КПОЗ; судово-фармацевтична практика за період 2005—2013 роки щодо банкрутства КПОЗ на селі. Під час проведення досліджень використано методи нормативно-правового, документального, порівняльного аналізу і судово-фармацевтичного моніторингу.

Так, науковці Посилкіна О. В. і Пестун І. В. вважають, що економічний потенціал у діяльності фармацевтичних підприємств (аптек) є базовим та складає основу їх ефективного функціонування [13, 14]. Проте, зважаючи на головну особливість фармацевтичного сектору — соціальну спрямованість в його діяльності, необхідно також активно розвивати соціальний потенціал. Особливо актуальності ця проблема набуває в умовах переходу підприємств фармацевтичної галузі до поліпшення діяльності з реалізації ЛЗ на селі.

Діяльність будь-якого суб'єкта господарювання (КПОЗ) включає здійснення витрат [11], які є базою для формування цінової політики фармацевтичного підприємства (аптеки). У даний час продукція українських виробників на європейському і американському фармацевтичних ринках має низький рівень конкурентоспроможності [6], що вимагає від їх керівників необхідність приділяти значну увагу питанням управління витратами та впровадженню інноваційних технологій.

Реформування системи охорони здоров'я, на думку проф. Немченко А. С., має відбутися протягом найближчих 5 років. Причому основного впливу під час реформування потребують інноваційні процеси в системі охорони здоров'я [10] насамперед у сільській місцевості, з урахуванням провідного світового досвіду. На сьогодні надається перевага виключно фінансуванню галузі охорони здоров'я, водночас такий суспільно важливий процес як організація надання соціальної, медичної і фармацевтичної допомоги населенню залежить напряму від повноти фінансування галузі із Державного бюджету України.

Медикаментозне забезпечення пільгових категорій населення, як вважає проф. Гудзенко О. П., є важливим соціальним напрямком у діяльності системи охорони здоров'я [3], для реалізації чого необхідно вирішити

низку завдань для посилення законодавчої відповідальності органів влади за медикаментозне забезпечення пільгових категорій населення, упорядкування переліку пільгових категорій населення, розроблення і створення галузевих стандартів, удосконалення формулярної системи забезпечення ЛЗ, із залученням необхідних коштів та постійного контролю за раціональним призначенням ліків. Важливо також враховувати впливові чинники сучасного етапу ринкових відносин, наприклад, недостатнє фінансування придбання ЛЗ за безоплатними і пільговими рецептами (форми Ф-1).

Внаслідок широкого впровадження інтернет-технологій у різні сфери діяльності, що відмічає проф. В. М. Толочко, сьогодні активно розвивається такий вид продажу ЛЗ, як електронна комерція, і фармацевтичний бізнес не є винятком [16]. Проте поява нових негальних форм дистанційної реалізації ЛЗ через інтернет-аптеки на селі ставить під загрозу існування сільських КПОЗ. У ринкових умовах головною умовою ефективного управління господарчим процесом КПОЗ є прозорість, повнота, достовірність, чесність та оперативність інформації про витрати, які формують собівартість продукції на засадах норм економічного, фінансового і фармацевтичного права [8]. Таку інформацію надає облік витрат КПОЗ, від належної організації якого залежить рівень економічного управління КПОЗ, ступінь впливу результатів діяльності його структурних підрозділів на підвищення ефективності обігу (реалізації) ЛЗ та виробів медичного призначення, обґрунтованість планування якісних та кількісних показників й оптимальне ціноутворення. В цьому контексті має сенс розглянути приклад із судово-фармацевтичної практики щодо ефективності управлінських рішень завідувача конкретного КПОЗ, які призвели до банкрутства КПОЗ у Харківській області на селі.

Приклад 1. КПОЗ Харківської області не впроваджує фінансово-господарську діяльність з 2006 р., тому що нерухоме майно перебуває під арештом виконавчої служби районного суду Харківської області. Власні обігові кошти відсутні. При цьому (станом на 01.01.2011 р.) непокритий збиток КПОЗ складає 845,1 тис. грн при залишковій вартості основних фондів 171,3 тис. грн (знос — 64,0%), кредиторська заборгованість за ЛЗ, товари, роботи, послуги за 2010 р. досягла 344,6 тис. грн, дебіторська заборгованість — 16,4 тис. грн. До обласної ради надійшли листи Державної податкової інспекції щодо розгляду питання про виділення коштів або майна для погашення податкового боргу КПОЗ в сумі 30 106,69 грн станом на 21.07.2010 р. та прийняття вмотивованого рішення. Для збереження діяльності КПОЗ обласною радою було запропоновано способи виведення КПОЗ з критичного стану, забезпечення його прибуткової діяльності та можливості застосування положень Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [4, 5, 9, 12]. Проте судом було доведено, що колишній керівник КПОЗ задіяла всі чинники щодо руйнування КПОЗ, тривалий час уникала співпраці з обласною радою, створила умови по звільненню працівників КПОЗ, втратила первинні уставні документи, печатку, що фактично призвело до зруйнування структурних підрозділів КПОЗ у сільській місцевості та початку процедури ліквідації КПОЗ.

Аналізуючи наведений приклад у контексті механізмів збитковості та доведення до банкрутства КПОЗ на селі, доведено, що основними чинниками припинення діяльності КПОЗ на селі є такі: втрата контролю з боку керівництва КПОЗ за місцем знаходження первісної, облікової документації, печаток, статутних документів;

унеможливлення здійснення КПОЗ статутної діяльності щодо обігу (закупівля, відпуск) ЛЗ в ланцюзі «лікар-пацієнт-провізор»; втрата платоспроможності та функціонування трудового колективу; умисне створення заборгованості по заробітній платі, інших виплат; непрофесійне вжиття заходів для покращання фінансово-господарського стану КПОЗ.

Необхідно відзначити, що сьогодні діяльність КПОЗ саме у сільській місцевості зазнає значних труднощів у здійсненні соціально-економічного та медико-фармацевтичного навантаження для забезпечення сільського населення наркотичними ЛЗ; всіх соціально незахищених категорій сільського населення (пенсіонери, пільгові контингенти) ЛЗ всіх номенклатурно-правових груп; механізмів відшкодування коштів за використані ЛЗ зі знижкою; обігу безоплатних та пільгових рецептів через фельдшерсько-акушерські пункти та амбулаторії загальної практики — сімейної медицини.

За результатами вивчення механізмів збитковості сільських КПОЗ запропоновано як законодавчу ініціативу розробити відповідний законопроект щодо збільшення витрат на діяльність КПОЗ у сільській місцевості, для чого: у Господарському кодексі України окремою статтею визнати КПОЗ сільської місцевості планово збитковими; у Державному бюджеті України визначити окремим положенням фінансування планово-збиткових КПОЗ; підняти рівень фінансування відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 17.08.1998 р. № 1303 «Про впорядкування безоплатного та пільгового відпуску лікарських засобів за рецептами лікарів у разі амбулаторного лікування окремих груп населення та за певними категоріями захворювань»; ініціювати розробку проекту Закону України «Про діяльність аптек у сільській місцевості».

Висновки

1. Проведено судово-фармацевтичне вивчення чинників збитковості аптек на селі, серед яких основними є втрата контролю з боку керівництва за обліковою документацією; втрата платоспроможності; скорочення штату; умисне створення заборгованості; непрофесійне вжиття заходів для покращання фінансово-господарського стану.

2. Для уникнення чинників збитковості керівникам сільських КПОЗ необхідно додержуватися норм податкового, фінансового, банкового і фармацевтичного права, що сприятиме підвищенню рівня виконавчої дисципліни в ринкових умовах.

3. Доведено, що діяльність аптек у сільській місцевості зазнає значних труднощів при забезпеченні соціально незахищених категорій сільського населення (пенсіонери, пільгові контингенти) ЛЗ всіх номенклатурно-правових груп, особливо через фельдшерсько-акушерські пункти та амбулаторії загальної практики — сімейної медицини.

4. Запропоновано нормотворчі заходи до Господарського кодексу України, Державного бюджету України щодо збільшення витрат на діяльність аптек у сільській місцевості, а також розробку проекту Закону України «Про діяльність аптек у сільській місцевості».

Список літератури

- Бондарев Є. В. Фармацевтичне законодавство: державний контроль за якістю ліків в Україні [Текст] / Є. В. Бондарев, В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов // Сьогоднішня та майбутня фармація: Всеукр. конгр., 16—19 квіт. 2008 р. — Х., 2008. — С. 562.
- Галацан О. В. Розробка організаційних заходів на виконання концепції реалізації державної політики у сфері протидії поши-

ренню наркоманії, боротьби з незаконним обігом психоактивних речовин на регіональному рівні на засадах медичного і фармацевтичного права [Текст] / О. В. Галацан, В. В. Шаповалов (мол.), В. О. Омельченко // Укр. вісник психоневрології. — 2013. — Т. 21, вип. 1. — С. 43—50.

3. Гудзенко О. П. Медикаментозне забезпечення пільгових категорій населення на сучасному етапі ринкових відносин [Текст] / О. П. Гудзенко, В. М. Толочко, О. І. Тихонов // Вісник фармації. — 2002. — № 1. — С. 53—57.

4. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 1992. — № 31. — Ст. 440.

5. Кримінальний кодекс України [Текст] // Відомості Верховної Ради України. — 2001. — № 25. — Ст. 131.

6. Макаренко М. В. Підвищення конкурентоспроможності промислової продукції шляхом застосування ефективної маркетингової концепції збуту [Текст] / М. В. Макаренко // Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 1 (79). — С. 26—34.

7. Мнушко З. М. Ризикологія та питання якості лікарського забезпечення / З. М. Мнушко, О. М. Євтушкова // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. — 2009. — № 1(3). — С. 3.

8. Мусоев С. М. Усовершенствование мер государственного контроля за оборотом наркотических средств в Республике Таджикистан на основе фармацевтического права / С. М. Мусоев, В. В. Шаповалов, В. А. Шаповалова. — Душанбе; Харьков, 2012. — 60 с.

9. Наказ Міністерства економіки України від 26.10.2010 р. № 1361 «Про внесення змін до Методичних рекомендацій щодо виявлення ознак неплатоспроможності підприємства та ознак дій з приховування банкрутства, фіктивного банкрутства чи доведення до банкрутства» [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://document.ua/pro-vnesennja-zmin-do-metodichnih-rekomendacij-shodo-vivjavle-doc39053.html>.

10. Немченко А. С. Результати соціологічного опитування керівників фармацевтичної галузі та провізорів щодо перетворень у системі охорони здоров'я / А. С. Немченко, Д. В. Карамішев // Український медичний часопис. — 2007. — № 3 (59), V/VI.

11. Об'єктивна сторона злочину доведення до банкрутства за чинним Кримінальним кодексом України [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://referatfolder.org.ua/content.php?c=law&id=5035&s=1>.

12. Основні напрями мінімізації витрат фірми [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.student-works.com.ua/referats/ZED/1743.html>.

13. Пестун І. В. Маркетингове інформаційне забезпечення процесу прийняття управлінських рішень [Текст] / І. В. Пестун, З. М. Мнушко, В. В. Преснякова // Фармацевтичний журнал. — 2007. — № 1. — С. 9—14.

14. Посилкіна О. В. Актуальні аспекти оцінки соціально-економічного потенціалу фармацевтичних підприємств [Текст] / О. В. Посилкіна, О. А. Яремчук, О. Ю. Горбунова // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. — 2009. — № 1(3). — С. 39.

15. Судова наркологія, судова фармація: організаційно-правова процедура застосування примусових заходів медичного характеру для наркозалежних осіб, пов'язаних з нелегальним обігом психоактивних речовин: метод. реком. з грифом ДСК [Текст] / [В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, В. В. Бондаренко, В. Н. Кузьмін]. — Х., 2007. — 166 с.

16. Толочко В. М. Статус інтернет-аптек у чинному законодавстві України [Текст] / В. М. Толочко, Ю. В. Медведєва // Управління, економіка та забезпечення якості в фармації. — 2009. — № 1(3). — С. 30.

17. Уніфіковані програми з фармацевтичного та медичного права (фармацевтичного, медичного законодавства, судової фармації та доказової фармації) [Текст] / [В. В. Шаповалов, В. В. Шаповалов (мол.), В. О. Шаповалова, О. В. Галацан]. — Х.: Фактор, 2012. — 100 с.

18. Фармацевтичне законодавство [Текст] / [В. О. Шаповалова, В. В. Шаповалов, М. М. Халін та ін.]. — Х., 2010. — 142 с.

19. Шаповалова В. О. Фармацевтичне право як базова основа нормативно-правового регулювання обігу лікарських засобів, що застосовуються з анагетичною метою: інформаційний лист [Текст] / В. О. Шаповалова. — Х., 2007. — 11 с.

20. Legislation in pharmacy and evidence-based pharmacy: study book (series: Pharmaceutical law) [Text] / [V. A. Shapovalova, V. V. Shapovalov (Jr.), V. V. Shapovalov et al.]. — [3-rd ed.]. — Kharkiv, 2011. — 160 p.

21. Ryschenko O. O. Medical and pharmaceutical law: the formulary system in Ukraine [Electronic resource] / O. O. Ryschenko, V. O. Shapovalova, V. V. Schapovalov // E-Journal: Research Bulletin SWorld "Modern scientific research and their practical application". — 2013. — Vol. J21306-016. — P. 96—101. — Mode of access : URL : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/e-journal/the-content-of-journal/j213/20935-j21306>.

22. Shapovalov V. V. Modern state support drug patients in rural areas: analysis of complaints of citizens on principles of medical and pharmaceutical law [Electronic resource] / V. V. Schapovalov, V. O. Shapovalova, M. O. Hmelevsky // E-Journal: Research Bulletin SWorld "Modern scientific research and their practical application". — 2013. — Vol. J21306-015. — P. 93—96. — Mode of access : URL : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/e-journal/the-content-of-journal/j213/20935-j21306>.

23. Vasina Y. V. Medical and pharmaceutical law: legal procedures circulation extemporaneous compounding in pharmacies Ukraine [Electronic resource] / Y. V. Vasina, V. V. Schapovalov, V. O. Shapovalova // E-Journal: Research Bulletin SWorld "Modern scientific research and their practical application". — 2013. — Vol. J21306-018. — P. 104—107. — Mode of access : URL : <http://www.sworld.com.ua/index.php/ru/e-journal/the-content-of-journal/j213/20935-j21306>.

Надійшла до редакції 13.02.2014 р.

ШАПОВАЛОВА Вікторія Олексіївна, доктор фармацевтичних наук, професор, завідувачка кафедрою медичного та фармацевтичного права, загальної і клінічної фармації Харківської медичної академії післядипломної освіти, м. Харків; e-mail: krisa83@bk.ru.

ШАПОВАЛОВ Валерій Володимирович, доктор фармацевтичних наук, професор, начальник відділу фармації Департаменту охорони здоров'я Харківської обласної державної адміністрації, м. Харків; e-mail: krisa83@bk.ru.

ХМЕЛЕВСЬКИЙ Микола Олександрович, головний спеціаліст відділу фармації Департаменту охорони здоров'я Харківської обласної державної адміністрації, м. Харків; e-mail: krisa83@bk.ru.

ШАПОВАЛОВА Victoria Oleksiivna, Doctor of Pharmacy, Professor, Head of the medical and pharmaceutical law, and general clinical pharmacy Kharkiv Medical Academy of Postgraduate Education, Kharkiv; e-mail: krisa83@bk.ru

ШАПОВАЛОВ Valery Volodymyrovych, Doctor of Pharmacy, Professor, Head of the Department of Pharmacy Department of Health Kharkiv Regional State Administration, Kharkiv; e-mail: krisa83@bk.ru

ХМЕЛЕВСЬКИЙ Mykola Olexandrovych, Chief Specialist of the Department of Pharmacy Department of Health Kharkiv Regional State Administration, Kharkiv; e-mail: krisa83@bk.ru